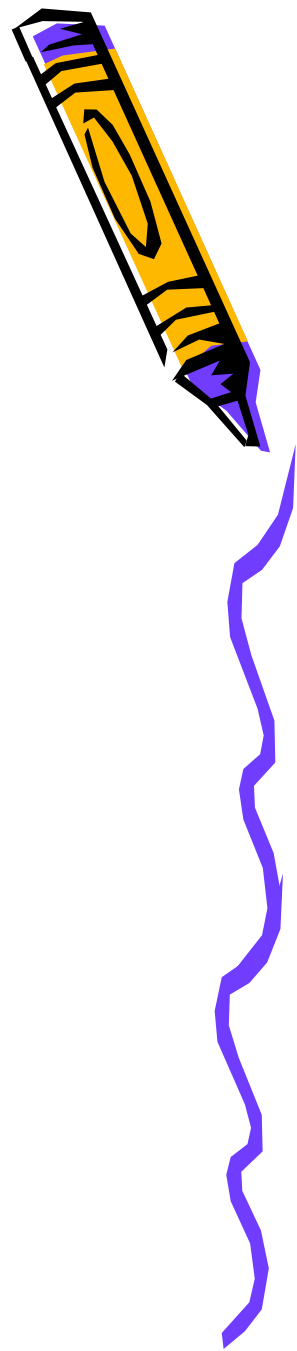

Сабақтың тақырыбы:

Сүйінбай Аронұлы

Үй тапсырмасы:

...

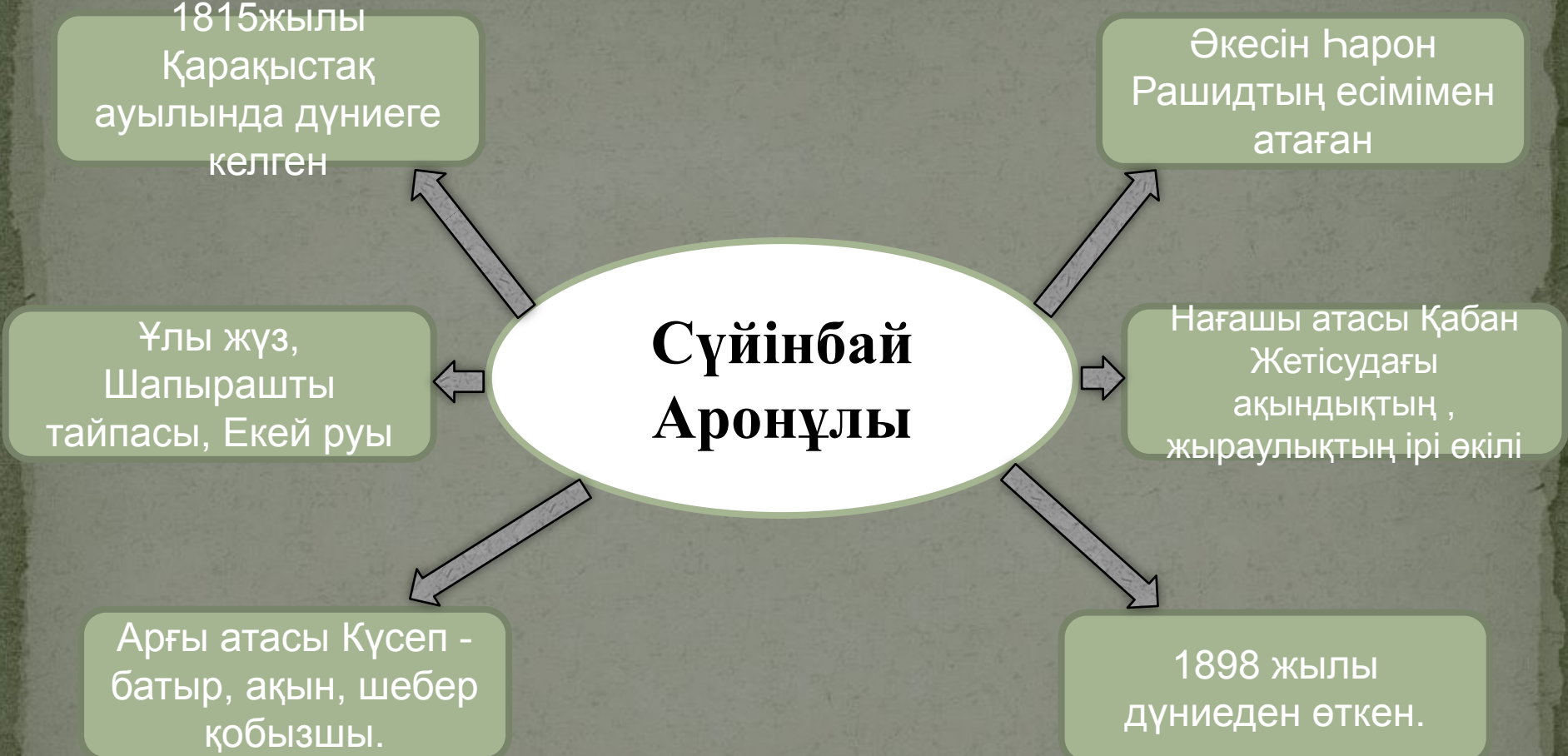

Сүйінбай Аронұлы-
қазақтың әйгілі
ақыны, айтыс
өнерінің майталман
жүйрігі. XIX
ғасырдағы айтыс
өнерінің жарқын
жұлдызы, әлемдік
даңқы бар
Жамбылдың ұлы
ұстазы.

Өмірбаяны

Жасынан жыраулығымен елге танылған. Жамбыл ақын “*Менің пірім – Сүйінбай, сөз сөйлемен сыйынбай*” деп оны ұстаз тұтқан. Арғы атасы Күсел Жиенкүлұлы (1701 – 1791) жауынгер ақын, жыршы, күйші, қобызшы болған. “Өтеген батыр” жырын шығарып, “Мың бір түн”, “Шаһнама”, “Көроғлы”, “Тотының тоқсан тарауы” дастандарын жырлаған. Күсептің үлкен ұлдары Жаңбыршы мен Жаманақ қазақ арасына жыршы, қобызшы, күйшілігімен белгілі болса, кенже баласы Арон (1750 – 1835] жастайынан өткірлігімен, мәмілегер шешендігімен ел аузына іліккен. Атадан балаға жалғасқан ақындық, шешендік өнер Сүйінбайға дарыған. Сүйінбайдың өзінен үлкен Жаманшал, Жұмық деген ағалары, Оспан атты інісі сыншыл, бірқақпай өлеңдерімен ауыл арасына танылған. Бұл жөнінде Жаманшал Сүйінбайға: “Отбасында мен жүйрікпін, шаршы топта сен жүйріксің” дейді екен.

Сүйінбай Аронұлы


```
graph TD; A([Сүйінбай Аронұлы]) --> B[1815 жылы Қарақыстақ ауылында дүниеге келген]; A --> C[Ұлы жүз, Шапырашты тайпасы, Екей руы]; A --> D[Арғы атасы Күсеп - батыр, ақын, шебер қобызшы.]; A --> E[1898 жылы дүниеден өткен.]; A --> F[Нағашы атасы Қабан Жетісудағы ақындықтың, жыраулықтың ірі өкілі]; A --> G[Әкесін Нарон Рашидтың есімімен атаған];
```

1815 жылы
Қарақыстақ
ауылында дүниеге
келген

Ұлы жүз,
Шапырашты
тайпасы, Екей руы

Арғы атасы Күсеп -
батыр, ақын, шебер
қобызшы.

Әкесін Нарон
Рашидтың есімімен
атаған

Нағашы атасы Қабан
Жетісудағы
ақындықтың,
жыраулықтың ірі өкілі

1898 жылы
дүниеден өткен.

**Батыр елден шығады,
Ұрандап жауға шабатын.
Ақын елден шығады,
Айтыста шалып жығатын.**

С.Аронұлы

Сүйінбай он жасында қалды
жетім,
Жылаумен секпіл басқан екі бетін.
Жетімді жетілдіріп, жүйрік еткен,
Алланың көрмеймісің құдіретін.

Қожахмет Тұрлыбайұлы

Тарихи деректерде Қоқан хандығы шапқыншылығының әсерінен жан-жаққа бытырай көшіп, қиын-қыстау кезеңде (1840 – 1860) іргесі ыдыраған қазақ руларының басын біріктіруде Сүйінбай мен Сарыбай бидің ықпалы зор болғандығы айтылады. Осы тұста ақын халықты қоқандықтарға қарсы тұрып, тәуелсіздік үшін күресуге шақырды. “Өтеген батыр”, “Саурық батыр”, “Сұраншы батыр”, “Жабай батыр”, “Қарасай батыр” сияқты толғаулар шығарды. Аумалы-төкпелі қоғамда өмір сүргендіктен, Сүйінбай сал-серіліктен гөрі қоғамдық-әлеуметтік істерге белсене араласқан. Өлеңдерінде Қоқан билеушілері мен жергілікті әділетсіз сұлтан, төрелерден, бай-болыстардан жасқанбай, турасын айтып отырған. Әсіресе, ақын Тезек төремен, қырғыз ақыны Қатағанмен айтыстарында, сондай-ақ “Датқаларға”, “Үмбетәліге”, “Төрт биге”, “Момын малын зұлымға алып беріп”, т.б. өлеңдерінде қиянатшылдықты, озбырлықты аяусыз сынға алған. Оның шешендік нақылдары, болыс-билерге арналған сықақ өлеңдері (“Мақсұтқа”, “Қасымға”, “Болыстарға баға”, т.б.) сақталған.

Сүйінбайдың 13-14 жасында шығарған “Түс”
деген өлеңінде:

Атыңнан айналайын Қызыр бабам,
Түсімде таңға жуық келді маған.
Білмеймін “өлең”-деді, “көген” – деді,
Сайрауық құстар келіп төнді маған.
Менің тұр қолды-аяққа тұрғым келмей,
Қойды ғой қойыңа да қырғын келмей!
Аузымнан түйдек-түйдек шыққан сөзді,
Не дейін сөз кестесі – өлең демей?!
Сен маған рұқсат бер, Шүйбек байым,
Әйтеуір тегін емес, Сүйінбайың.
Жын соқты ма, білмеймін, таңертеңнен
Көңілім ұйқы-тұйқы құйындайын...

**□ Сүйінбай – айтыс
өнерінің алтын діңгегі.**

М.Әуезов

- С. Аронұлы ақындығының тағы бір қыры – шешендігі. Ол жайлы П.Кузнецов: “Екейден шыққан Аронұлы Сүйінбай ұлы жүзде теңдесі жоқ ақын саналатын. Оны айтысып та ешкім жеңіп көрмеген десетін. Ақын оның үстіне рулар арасындағы небір қиын дауға төрелік айтып, ердің құнын екі ауыз сөзбен шешкен ақылгөй адам,”- депті.

- 1929 жылы алғаш рет “Жаңа әдебиет” журналында (ғ6) ақынның “Апырмау, мынау жатқан Сарыбай ма?” деген өлеңі басылды. Ақын шығармалары әр кезеңде жарық көрген хрестоматия оқулықтарға енгізіліп, ел ішінде насихатталды. С.Сейфуллин құрастырған “Қазақтың ескі әдебиет нұсқалары” атты жинаққа (1931) “Шапырашты Сүйінбай ақынның қартайған шағында айтқаны” деген өлеңі енген. 1935 жылы Қ.Жансүгіров пен Ф. Ғабитованың құрастыруымен ақынның бір топ шығармасы “Сүйінбай ақын” деген атпен тұңғыш рет жеке жинақ болып жарық көрді. С.Мұқанов пен Қ. Бекхожин 1939, 1940, 1941 және 1944 жылы орта мектептің 8-сыныбына арналған хрестоматиясына Сүйінбайдың бірнеше өлеңін енгізген (*“Сүйінбай мен Тезек төре”, “Сүйінбайдың Тезектің өлген баласына көңіл айтқаны”, “Кәрілік туралы”*).

Бата берген Сүйінбай,
Жырдың тіккен туындай.
Айттың маған ақылды,
Жырла деген батырды,
Есімде мәңгі сол қалған,
Ақындардың ақыны,
Айдын көлдей ақылы,
Жыр тұлпары Сүйінбай,
Осылай айтқан бағызы.

Жамбыл

- Заманымыздың ұлы ақыны Жамбыл өмір бойы Сүйінбайды пір тұтып:

Менің пірім Сүйінбай,
Сөз сөйлемен сыйынбай,
Сырлы сұлу сөздері,
Маған тартқан
сыйындай,-
деп жырлаған.

Сүйінбайдың
Жамбылға
бата беруі.

ұрып айтып, «Манас», «Көрұғлы»,
«Рүстем Дастан», «Тотынама» сияқты
туындыларды шығармашылықпен
өзінше жырлады. Оның
Сұраншы, Саурық батыр-
лар туралы циклді өлендері
мен толғаулары — эпик
ақынның өресін таны-

✓

Суретті түсірген Жарылқап ҚАЛЫБАЙ

Жамбыл ауданы,
Қарақыстақ ауылының
үстіндегі Сүйінбай
Аронұлының кесенесі.

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

3 теңге, 1993 жылдың
үлгісі

- *Оқулықпен жұмыс*
- *Әр оқушы өлеңді оқып, дәптерлеріне мәтіннен жақсы және жаман қасиеттерді теріп жазады.*

Үйге: ...

